

LJUBIŠA DABIĆ¹

E-mail: ljubic@ekof.bg.ac.rs

POJAM I VRSTE ZADRUŽNE REVIZIJE (PRAVNI ASPEKTI)

CONCEPT AND TYPES OF COOPERATIVE AUDIT (LEGAL ASPECTS)

JEL: K10, M42, Q10

APSTRAKT:

U ovom radu autor istražuje tri pitanja od značaja za zadružnu reviziju, i to: pojmovno određenje, odnosno definisanje zadružne revizije u zakonodavstvu, ekonomskoj i pravnoj teoriji; vršenje nadzora i kontrole nad zadrugom – unutrašnji nadzor i kontrola, kontrola poslovanja, finansijska kontrola i nadzor i kontrola nad zadrugom od strane državnih organa uprave i inspeksijskih organa; vrste zadružne revizije u zakonodavstvu i teoriji polazeći od različitih kriterijuma – formalna i materijalna, opšta i delimična, revizija finansijskih izveštaja i revizija poslovanja, redovna i vanredna, obavezna i fakultativna (dobrovoljna), najavljena i nenajavljena, superrevizija.

KLJUČNE REČI:**ZADRUŽNA REVIZIJA 1, KONTROLA NAD ZADRUGOM 2,
NADZOR NAD ZADRUGOM 3, VRSTE ZADRUŽNE REVIZIJE 4.**

ABSTRACT:

In this paper the author examines three issues of importance to cooperative audit, namely: conceptual definition, apropos definition of cooperative audit in legislation, economic and legal theory; supervision and control over the cooperative - the internal supervision and control, control of operations, financial control and supervision and control over the cooperative by the state administration and inspection bodies; types of cooperative audits in legislation and theory starting from different criteria - the formal and material, general and partial, audit of financial statements and audit of operations, ordinary and extraordinary, mandatory and optional (voluntary), announced and unannounced, super audit.

KEY WORDS:

SUSTAINABLE DEVELOPMENT, SUSTAINABILITY REPORTING, MANDATORY REGULATIVE, ANNUAL REPORT.

UVOD

Zadružna revizija ima svoje korene nastanka, ali i svoju istoriju razvoja. Uspostavljanje, postojanje i razvoj zadružne revizije omogućavaju zadrugama da očuvaju svoju autonomnost, samoupravu i demokratičnost. U protivnom, ukoliko bi funkcije zadružne revizije vršio nadležni državni organ, takav način vršenja kontrole i nadzora ne bi bio celishodan za sve posebnosti i osobenosti koje imaju zadruge. Jednostavno, ne bi se uvažile sve specifičnosti zadruge kao posebnog pravnoorganizacionog oblika i njenog poslovanja na zadružnim principima i zadružnim vrednostima².

Osim državne, zakonske (komercijalne) i interne revizije postoji još jedna posebna vrsta revizije, koja se organizuje i vrši u zadružnom sektoru - zadružna revizija. Ovu vrstu revizije tradicionalno organizuju i vrše zadružni (revizijski) savezi nad subjektima revizije – zadrugama i zadružnim savezima.

U zadružnom pravu Srbije je krajem 2015. donet novi Zakon o zadrugama, kojim je ponovo predviđena i uređena zadružna revizija³. U državama koje su nastale na prostorima bivše Jugoslavije postoje različiti pristupi i različita zakonska rešenja u vezi sa zadružnom revizijom, njenom obaveznošću i posebnostima. Na primer, Hrvatska je na kraju XX veka donela novi Zakon o zadrugama (1995), kojim nije predvidela i regulisala pravni institut zadružne revizije⁴. Međutim, u kasnijim izmenama ovog zakona (2002) uređena su pitanja zadružne revizije i nadzora⁵. U nastavku stvaranja pravnih pretpostavki u oblasti zadrugarstva, Hrvatska se odlučila za donošenje novog Zakona o zadrugama (2011) kojim nije regulisala zadružnu reviziju⁶. Na ovom mestu možemo konstatovati sledeće: u proteklom periodu od 20 godina kod hrvatskog zakonodavca je postojala određena nesigurnost, kolebljivost i nedoslednost u shvatanju zadružne revizije kao posebne vrste revizije.

U zadružnom pravu Slovenije je Zakonom o zadrugama (1992) bila uređena zadružna revizija a zadružnim savezima stavljeno u dužnost da je obavljaju⁷. Izmenama ovog zakona 1993.⁸ i 2007.⁹ nije dirano u pitanja zadružnih saveza i zadružne revizije. Međutim, njegovim izmenama od 2009. ukinuto je poglavlje o zadružnoj reviziji¹⁰. I u ovom slučaju možemo konstatovati da postoje određene dileme kod slovenačkog zakonodavca u pogledu postojanja zadružne revizije kao posebne vrste revizije.

Zakonodavac Crne Gore ne uređuje zadružnu reviziju u Zakonu o kooperativama (2015)¹¹, dok se posebnim poglavljima uređuje zadružna revizija u Bosni i Hercegovini u Opštem

2 O zadrugama detaljnije videti: Dabić Lj. (2011.), "Zadruge kao poseban pravnoorganizacioni oblik (uporednopravni pristup)", *Pravo i privreda*, Beograd, br. 4-6, str. 126-150. i dr.

3 Zakon o zadrugama ("Sl. glasnik RS", br. 112/2015), čl. 80-101.

4 Zakon o zadrugama („Narodne novine“, br. 36/1995), čl. 25. stav 3.

5 Zakon o zadrugama („Narodne novine“, br. 36/1995, 67/2001 i 12/2002), čl. 26k-26m.

6 Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 34/2011.

7 Zakon o zadrugah („Uradni list RS“, št. 13/1992), čl. 49-54.

8 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zadrugah, „Uradni list RS“, št. 7/1993.

9 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zadrugah, „Uradni list RS“, št. 41/2007.

10 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zadrugah („Uradni list RS“, št. 87/2009), čl. 16.

11 Zakon o kooperativama ("Sl. list CG", br. 43/2015), čl. 58.

zakonu o zadrugama (2003)¹² i u Republici Srpskoj u Zakonu o poljoprivrednim zadrugama (2008)¹³.

Razvoj zadrudnog zakonodavstva uopšte, uključujući i zakonodavstva o zadrudnoj reviziji, imao je svoju genezu, uz manje ili veće specifičnosti, u zemljama Evrope i sveta, npr. Francuskoj, Italiji, Španiji, Nemačkoj, Austriji, Holandiji, Finskoj, Švedskoj, SAD¹⁴. Izvore prava o zadrudnoj reviziji možemo da razvrstamo u četiri grupe, i to: (1) zemlje koje zadrudnu reviziju regulišu u okviru opštih propisa o zadrugarstvu (npr. Nemačka¹⁵, Srbija¹⁶, Bosna i Hercegovina¹⁷, Republika Srpska¹⁸); (2) zemlje koje zadrudnu reviziju regulišu posebnim propisom - zakonom (npr. Austrija¹⁹); (3) zemlje koje poznaju zadrudnu reviziju ali njenu organizaciju i vršenje prepuštaju posebnim propisima o komercijalnoj reviziji (npr. Slovenija²⁰); (4) zemlje koje ne poznaju zadrudnu reviziju kao posebnu vrstu revizije i koje je ne regulišu unutar propisa o zadrugama ili posebnim propisom o zadrudnoj reviziji, već njeno vršenje prepuštaju opštim propisima koji se primenjuju na reviziju u privatnom sektoru ekonomije (npr. Hrvatska²¹, Crna Gora²²).

1. POJAM ZADRUŽNE REVIZIJE

Zadrudna revizija je predmet pojmovnog određenja, odnosno definisanja u zakonodavstvu, a još češće u ekonomskoj i pravnoj teoriji. Tako, zakonodavac Srbije pod zadrudnu reviziju podrazumeva kontrolu usklađenosti poslovanja, upravljanja i organizovanja zadruge sa odredbama Zakona o zadrugama, zadrudnim principima i zadrudnim vrednostima²³. Osim kontrolne funkcije, zadrudna revizija u pravu Srbije ima još dve funkcije, preventivnu i instruktivnu, radi zaštite interesa zadruga, zadrugara i unapređenja zadrugarstva. Iz ciljne funkcije zadrudne revizije proizlazi i njena četvrta funkcija – razvojna funkcija. Na primeru austrijskog Zakona o reviziji proizvođačkih i privrednih zadruga i drugih društava (1903), zadruga je udruženje sa određenim brojem zadrugara, a za cilj ima unapređivanje proizvodnje i privređivanja svojih zadrugara. Iz ovih ciljeva proizlazi i razvojna funkcija zadrudne revizije, jer revizor savetuje zadrugare i zadrugu kako da uredi poslovanje radi postizanja što boljih rezultata, ali istovremeno i kontroliše kako su uspostavljeni odnosi u realizaciji postavljenih ciljeva, da li su u skladu sa zadrudnim principima i zakonom.

12 Opšti zakon o zadrugama, „Sl. glasnik BiH“, br. 18/2003.

13 Zakon o poljoprivrednim zadrugama, „Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 73/2008, 78/2011 i 106/2009.

14 Detaljnije videti: Franci A (1996.), Zadruga v primerjalnem pravu, Ljubljana, str. 41-144; Nikolić M. (2009.), Evolucija zadrudnog zakonodavstva u Evropi, Beograd i dr.

15 Zakon o proizvođačkim i privrednim zadrugama (1889), sa kasnijim izmenama i dopunama. Zadrudni savez Srbije, Propisi o zadrugarstvu u nekim evropskim zemljama, Beograd, 1995, str. 120.

16 Zakon o zadrugama (2015), čl. 80-101.

17 Opšti zakon o zadrugama, čl. 73-81.

18 Zakon o poljoprivrednim zadrugama, čl. 68-75.

19 Zadrudno zakonodavstvo Austrije je 1903. dopunjeno posebnim Zakonom o reviziji proizvođačkih i privrednih zadruga i drugih društava. Videti: Vasić Lj. (1999.), „Zadrudna revizija u drugim zemljama“, u knjizi Zadrudna revizija, Novi Sad, str. 64. i Zadrudni savez Srbije, Propisi o zadrugarstvu u nekim evropskim zemljama, str. 20.

20 Zakon o zadrugah – uradno prečišćeno besedilo („Uradni list RS“), št. 97/2009), čl. 49.

21 Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 34/2011, 125/2013 i 76/2014.

22 Zakon o kooperativama, „Sl. list CG“, br. 43/2015.

23 Zakon o zadrugama (2015), čl. 80.

U nemačkom zadružnom pravu, glavni cilj zadružne revizije je kontrola poslovanja u organizacionom ali i finansijskom pogledu. Treba naglasiti da se u ovoj zemlji veliki značaj pridaje reviziji završnog računa zadruge²⁴. U uporednim istraživanjima zadružne politike i zakonodavstva ističe se da je činjenica da se cilj zadruge razlikuje od čisto finansijskog interesa kompanije, zbog čega revizori moraju naročito da uzmu u obzir zadrugare koji shodno tome treba da se vaspitavaju. Zbog toga se revizija zadruge ne može obaviti samo na osnovu računovodstvenih dokumenata, jer revizori treba da potvrde da li su sveukupni postavljeni ciljevi, koje su postavili zadrugari, ostvareni ili to nije slučaj²⁵.

Polazeći od osnovnih funkcija zadružne revizije, mogu se izvući njene karakteristike, osobenosti i svojstva, i to: (1) posebna je vrsta revizije, koja se razlikuje od drugih vrsta, posebno od državne revizije koja se vrši u javnom sektoru i zakonske (komercijalne) revizije koja se vrši u privatnom sektoru; (2) organizuje se i vrši od strane zadružnog profesionalnog udruženja - zadružnog (revizijskog) saveza; (3) vrši se isključivo u zadružnom sektoru; (4) obavezna je za sve zadruge i tzv. privredne zadružne saveze, bez obzira na njihovu veličinu i vrstu delatnosti koje obavljaju, a obaveza proizlazi iz zakona; (5) subjekti zadružne revizije (subjekti revidiranja) su isključivo zadruge i zadružni savezi; (6) po svojoj prirodi je naknadna, instruktivno-edukativna, usmeravajuća i razvojna, pre svega preventivna, opominjuća za zadruge, a ne egzekutivna, jer se samo izuzetno mogu ispoljiti autoritativni elementi (npr. izvršni organ revizijskog saveza može da donese odluku o pokretanju postupka prinudne likvidacije prema revidiranom subjektu²⁶); (7) vrše je unutar zadružnih saveza stručno i profesionalno ovlašćena lica – revizori (zadružni revizori), koji su zaposleni u zadružnom savezu ili su angažovani po osnovu ugovora; (8) ima za predmet kontrolu usklađenosti poslovanja, upravljanja i organizovanja zadruge sa odredbama zakona o zadrugama, zadružnim principima i zadružnim vrednostima, odnosno ispitivanje: primene zadružnih principa u zadrugi; poslovanja zadruge sa zadrugarima i trećim licima; imovinsko-pravnih odnosa i međusobnih odnosa zadruge i zaposlenih; primene opštih i zadružnih pravila u pogledu osnivanja, organizovanja i celokupnog poslovanja zadruge; (9) počiva na sopstvenim funkcijama, i to: kontrolnoj, preventivnoj, instruktivnoj i razvojnoj funkciji; (10) ima za cilj da se u zadrugi preventivno deluje kako bi se sprečile greške u poslovanju, kao i da se uočene greške isprave pre nego što se aktiviraju mehanizmi nadležnih državnih organa – upravni i inspekcijiski nadzor; (11) može biti redovna i vanredna; (12) troškove redovne zadružne revizije snosi zadruga ili zadružni savez, a vanredne revizije onaj koji je pokrenuo postupak, pod uslovom da zahtev nije bio opravdan; (13) veliki je značaj ove posebne vrste revizije, prvenstveno radi razvoja zadruge i zadrugarstva i dr.

Na osnovu napred navedenih karakteristika, može se konstatovati da je zadružna revizija kompleksan i složen pravni institut i ekonomsko-pravna kategorija, a za razliku od zakonske (komercijalne) revizije obuhvata celokupnu strukturu zadruge, počev od osnivanja, organizovanja, unutrašnje organizacije, unutrašnjih i eksternih odnosa, poslovne orijentacije i finansija, pa do imovinsko-pravnih odnosa i unutrašnje pravne regulative.

Zadružna revizija, kao i revizija finansijskih izveštaja zadruga, nije inspekcija kojom se vrši isključivo kontrola primene zakonskih rešenja, već stručno/naučni metod ispi-

24 Vasić Lj., *Zadružna revizija u drugim zemljama*, op. cit., str. 64.

25 Hagen H. (2001.), "Guidelines for Co-operatives Policy and Legislation (Guidelines for Co-operatives Legislation)", *Review of International Co-operation*, Seoul (Korea), Vol. 94 No. 2, p. 87.

26 Videti: Zakon o zadrugama (2015), čl. 98 i 63.

tivanja stanja i kretanja određenih statusnih segmenata u primeni zadružnih principa u zadruzi²⁷. Dok se zadružnom revizijom ispituje bonitet zadruge u najširem smislu značenja, dotle se revizijom računovodstvenih izveštaja ispituju računovodstveni izveštaji (periodični i godišnji) zadruga²⁸. Postoji značajna razlika između zadružne revizije i revizije računovodstvenih izveštaja, koja se ogleda u "bitnome, materijalno-supstancijalnom smislu"²⁹. Zadružna revizija spada u poseban oblik kontrole zadruga. Načelno, ona se vrši od samih zadrugara, u okvirima zadružnog sektora, a ne od nezavisne organizacije ili organa koji bi postojao izvan tog sektora. U njenom vršenju se uspostavljaju odnosi u okvirima zadružnog sektora, jer nije reč o klasičnom nadgledanju i kontroli tuđeg rada već u suštini sopstvenog.

Od napred iznetih rešenja, u kontekstu savremenog zadrugarstva, pojedine zemlje na prostorima bivše Jugoslavije, nakon stvaranja sopstvenih država, krenule su drugačijim putem, sa tendencijom da zadružnu reviziju, kao autonomnu, specifičnu i posebnu, izmeste izvan autonomnog zadružnog sektora i formalno je upodobe sa zakonskom (komercijalnom) revizijom koja se vrši nad privrednim društvima od strane ovlašćenih revizora ili da ostane u zadružnom sektoru, ali da se vrši na osnovu posebnog zakona o reviziji. Na primer, Slovenija je donela, najpre, Zakon o zadrugama (1992) i posebnim poglavljem („VII. Zadružni savezi“) uredila zadružne saveze, u koje su se mogle udruživati zadruge radi zaštite i pospešivanja zajedničkih interesa. Zadružni savezi su obavljali za svoje članove, između ostalog, zadružnu reviziju³⁰. Takođe, Zakonom je u posebnom poglavlju („VIII. Zadružna revizija“) bila uređena zadružna revizija. Bilo je predviđeno da se "zadružna revizija vrši u skladu sa posebnim propisima, ako Zakonom o zadrugama nije drugačije predviđeno"³¹. Zadružnu reviziju mogli su da vrše zadružni savezi ili revizorska preduzeća, koji ispunjavaju propisima određene posebne uslove. Zadruga je bila dužna da izabere zadružni savez koji je ovlašćen za reviziju, ili revizorsko preduzeće za svaku reviziju posebno. Na taj način, zakonodavac je sa manjim brojem odredaba uređio specifičnosti zadružne revizije, sa tendencijom da se zadružna revizija preda u ruke preduzeća za reviziju, što je proizlazilo iz određenih zakonskih rešenja (npr. zadružnu reviziju su mogli vršiti zadružni savezi ili revizorska preduzeća, koji ispunjavaju propisima određene posebne uslove; zadružnu reviziju su mogla vršiti lica koja su ovlašćena na osnovu posebnih propisa). U prelaznim i završnim odredbama Zakona bilo je predviđeno da će se „otpočeti sa vršenjem zadružne revizije “u skladu sa propisima o reviziji”³². Tek na osnovu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zadrugama (2009) prestalo je da važi poglavlje „Zadružna revizija“ (i čl. 50-50c, 51- 54)³³. Međutim, u sada važećem prečišćenom tekstu Zakona o zadrugama (2009), iako je brisano poglavlje o zadružnoj reviziji i njegove odredbe, ostala je odredba da zadružni savezi za svoje članove obavljaju određene poslove, između ostalog, „pružaju stručnu, organizacionu, tehničku, pravnu, ekonomsku i administrativnu pomoć i vrše zadružnu reviziju“³⁴. Tu reviziju zadružni savezi su dužni da vrše u skladu sa odredbama posebnog zakona o reviziji.

27 Berdović M. (1996.), "Uloga i funkcija zadružne revizije", Revizija, Beograd, br. 2, str. 22.

28 Ibid, str. 24.

29 Vlatković M. (1999), Omladinske i studentske zadruge u zadružnom sistemu, Beograd, str. 63.

30 Zakon o zadrugah („Uradni list RS“, št. 13/1992), čl. 49.

31 Zakon o zadrugah, čl. 50. stav 1.

32 Zakon o zadrugah, čl. 77.

33 Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zadrugah („Uradni list RS“, št. 87/2009), čl. 16.

34 Zakon o zadrugah – uradno prečišćeno besedilo („Uradni list RS“, št. 97/2009), čl. 49.

U pravu Hrvatske je, krajem XX veka, donet novi Zakon o zadrugama (1995), kojim nije predviđen i regulisan pravni institut zadružne revizije. U šestom poglavlju ovog zakona bili su regulisani zadružni savezi, a tamo je bila predviđena jedna odredba koja je mogla samo indirektno i u krajnjem slučaju da ukaže na mogućnost postojanja zadružne revizije, koja je doslovce glasila: „Zadruge mogu ovlastiti zadružne saveze da za njihove potrebe obavljaju pojedine poslove privremeno, povremeno ili trajno“³⁵. Tek donošenjem izmena i dopuna Zakona o zadrugama (2002), bilo je uneto novo poglavlje, pod nazivom „Zadružna revizija i nadzor“³⁶. Uspostavljena je obaveza za zadruge da vrše skraćenu reviziju saglasno propisima o računovodstvu, s posebnim osvrtom na status objekata, imovinu, način upravljanja, vođenja registra zadruga i zaštitu privrednog i drugog interesa zadruga. Na reviziju su se na odgovarajući način primenjivali propisi o reviziji koji se odnose na male preduzetnike i međunarodni standardi o reviziji, s tim da je zadruga mogla svojim pravilima propisati sprovođenje revizije i u kraćim vremenskim razdobljima.

U Hrvatskoj je donet novi Zakon o zadrugama, 2011. godine³⁷. Ovim zakonom nije bila regulisana revizija, ni direktno ni indirektno. Iako je dva puta menjan i dopunjavan (2013. i 2014.), u njima revizija nije bila predmet zakonskog uređenja³⁸. Proizlazi da se zadruge u hrvatskom zadružnom pravu tretiraju kao privredni subjekti i da podležu reviziji kao i drugi privredni subjekti, saglasno posebnom zakonu o reviziji. Zadružna revizija nije više autonomna, koja se organizuje i vrši u okviru zadružnog sektora od strane zadružnih saveza, i nije obavezna za zadruge. Zadružnu reviziju ne vrše zadružni revizori koji su zaposleni u zadružnom savezu, već ovlašćeni revizori zaposleni u preduzećima za reviziju.

Da zaključimo. Slovenački zakonodavac je zadružnu reviziju organizaciono zadržao kao autonomnu u zadružnom sektoru. Takođe, formalno, će je u zadružnoj praksi vršiti zadružni savez. Međutim, ona će biti vršena na osnovu posebnog zakona o reviziji, a ne na osnovu odredaba o zadružnoj reviziji i od strane revizora koji će ispunjavati uslove za vršenje revizije iz zakona o reviziji a ne uslova koji bi bili predviđeni u zakonu o zadrugama. Hrvatski zakonodavac je u najnovijem, sada važećem Zakonu o zadrugama (2011), napravio otklon od zadružne revizije kao posebne i obavezne vrste revizije u zadružnom sektoru, a reviziju u zadrugarstvu poistovetio sa komercijalnom revizijom koja se vrši u privatnom sektoru ekonomije. Na ovaj način, reviziju nad zadrugom kao subjektom revizije vrše društva za reviziju, tj. ovlašćeni revizori, na osnovu posebnog zakona o reviziji, a ne na osnovu zakona o zadrugama. I crnogorski zakonodavac se ugledao na hrvatskog zakonodavca, ugrađujući ih u svoj Zakon o kooperativama (2015). Mišljenja smo da su navedena zakonska rešenja neadekvatna za zadružni sektor, korporativna udruženja zadruga – zadružne saveze, kao i za budući razvoj zadruga i zadrugara u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Sloveniji. Zakonodavci BiH i Republike Srpske ostali su na tradicionalnim koncepcijama evropsko-kontinentalnog prava, germanskog prava, jer zadružnu reviziju regulišu u posebnom zakonskom poglavlju i kao posebnu vrstu revizije, koja postoji samo u zadružnom sektoru.

35 Zakon o zadrugama („Narodne novine“, br. 36/1995), čl. 25. stav 3.

36 Zakon o zadrugama, („Narodne novine“, br. 36/1995, 67/2001 i 12/2002), čl. 26k-26m.

37 Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 34/2011.

38 Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 34/2011, 125/2013. i 76/2014.

2. VRSTE NADZORA I KONTROLA NAD ZADRUGOM

Prvi oblik nadzora i kontrole nad radom i poslovanjem zadruga (i zadružnih saveza) odvija se unutar zadruga od strane zadružnog organa – nadzornog odbora zadruga. Reč je o unutrašnjoj, tj. internoj kontroli rada i poslovanja zadruga. Drugi oblik kontrole nad zadrugama odvija se od strane eksternog subjekta – revizijskoj (zadružnog) saveza. Reč je o naknadnoj i eksternoj kontroli koju vrši revizijski savez nad osnivanjem, radom i poslovanje zadruga. Treći oblik kontrole nad zadrugom tiče se finansijske kontrole, koju kao eksternu i naknadnu vrši zakonom ovlašćen subjekt izvan zadruga – preduzeće (društvo) za reviziju, na osnovu posebnih propisa kojim se uređuje revizija. Četvrti oblik kontrole i nadzora nad zadrugama i zadružnim savezima vrši nadležni državni organ na osnovu zakona, u formi upravnog i inspekcijskog nadzora, kao eksternu i naknadnu kontrolu i nadzor.

U uporednim istraživanjima zadružne politike i zakonodavstva iznosi se tvrdnja da je povremeno neophodna unutrašnja i spoljašnja revizija zadruga. Unutrašnju reviziju obavlja grupa članova zadruga, čiji broj utvrđuje generalna skupština zadruga, njihov mandat, potrebne kvalifikacije, ovlašćenja, dužnosti, platu kao i njihovu građansku i krivičnu odgovornost. Za “unutrašnje revizore” ne smeju se imenovati članovi zadružnih organa čiji bi poslovi bili predmet njihove kontrole. Spoljašnju (eksternu) reviziju obavljaju zadružni savezi (federacije, konferencije) ili „privatni“ revizori angažovani po osnovu ugovora³⁹.

U zadružnom pravu Srbije od početka zadružnog pokreta, tj. od osnivanja prvih zadruga uspostavljen je princip samoupravljanja u zadrugama, koji je koncipiran tako da članovi zadruga imaju pravo i dužnost da iz svojih redova biraju organe zadruga: skupštinu, upravni i nadzorni odbor i rukovodioca zadruga. Na primer, u prvodonetom Zakonu o zemljaradničkim i zanatskim zadrugama (1898)⁴⁰, u posebnom odeljku („O predstavljanju zadruga i upravljanju njenim poslovima“), između ostalog, bio je uređen i nadzorni odbor zadruga. On je imao najmanje 3 člana koje je birala skupština zadruga. Bio je nadzorni organ u zadruzi, koji je u ime skupštine vršio kontrolu nad radom i poslovanjem zadruga. „Nadzor se vršio u krugu samih zadrugara i nije dolazio izvan zadruga“⁴¹. Zbog ovakvog položaja i mesta nadzornog odbora zadruga, njegova uloga bila je od velikog značaja u zadruzi, kao samoupravnoj i demokratskoj organizaciji, koja je morala da obezbedi sebi samoupravu. Dok su se članovi upravnog odbora zadruga rukovodili poslovima u zadruzi, dotle su članovi nadzornog odbora kontrolisali obavljanje tih poslova. Nadzorni odbor zadruga bio je dužan da: nadzire celokupni rad upravnog odbora; traži obaveštenja o toku zadružnih poslova; u svako doba pregleda zadružne knjige, sve pisane isprave, efekte, robu i stanje zadružne blagajne; ispituje bilanse (mesečne i godišnje račune) i predloge o podeli dobitka ili gubitka, i da o svemu podnosi izveštaj skupštini zadrugara. Druge dužnosti nadzornog odbora određivale su se pravilima zadruga⁴². Znači, nadzorni odbor zadruga je imao pravo da „češće pregleda zadružne račune i spise, te nadzire

39 Hagen H., “Guidelines for Co-operatives Policy and Legislation (Guidelines for Co-operatives Legislation)”, op. cit., p. 98.

40 Zakon o zemljaradničkim i zanatskim zadrugama, Beograd 1898. godine.

41 Marković B, (1921.), Komentar Zakona o zemljaradničkim i zanatskim zadrugama, Beograd, str. 29.

42 Zakon o zemljaradničkim i zanatskim zadrugama, čl. 33.

sav rad upravnog odbora; ima da pazi radi li zadruga uopšte u granicama zadružnih pravila“⁴³.

Prava nadzornog odbora zadruge bila su pretežno ograničena na vršenje interne, unutrašnje i naknadne kontrole upravljanja zadrugom, a pravo predstavljanja zadruge imao je samo za slučaj da se pojavi u ulozi zaštite prava zadrugara od upravnog odbora. Napred nabrojana prava kontrole imao je samo nadzorni odbor kao kolegijalni organ zadruge, a ne i svaki pojedini član nadzornog odbora samostalno. Nadzorni odbor je mogao opunomoćiti jednog ili više svojih članova da predmetnu kontrolu vrše, ali time neopunomoćeni članovi nisu skidali sa sebe odgovornost članova nadzornog odbora⁴⁴.

U kontekstu uporednog prava, u španskom pravu zadruge su uređene Opštim zakonom o zadrugama (1987) i zakonima nekih autonomnih zajednica, npr. Baskije (1982), Katalonije (1983), Andaluzije (1985) i Valensije (1985). Obavezni organi zadruge su: skupština, upravni savet i jedan ili više računskih kontrolora. Skupština je najviši organ upravljanja zadrugom, upravni savet je organ koji vodi poslovanje zadruge, a računске kontrolore bira i razrešava skupština zadruge. Oni sprovode unutrašnju kontrolu poslovanja zadruge, tj. zaduženi su da pregledaju godišnji obračun, poslovne knjige i dr. Oni odgovaraju za svoj rad po principu „brige savesnog poslovođe“, odnosno „brige zakonskog zastupnika“⁴⁵.

U savremenim uslovima, na primeru srpskog Zakona o zadrugama (2015), organi zadruge su: skupština, upravni odbor, nadzorni odbor i direktor. Zakonodavac je ostavio mogućnost zadrugama koje imaju manje od 20 zadrugara da svojim zadružnim pravilima odrede da funkciju upravnog i nadzornog odbora vrši skupština zadruge⁴⁶. Nadzorni odbor se sastoji najmanje od 3 člana, čiji broj, način izbora i razrešenja uređuju zadrugari zadružnim pravilima. Nadzorni odbor ima predsednika koga biraju među sobom članovi, većinom glasova od ukupnog broja. Njegove članove bira skupština zadruge iz reda zadrugara, s tim da za člana ne može biti biran predsednik zadružnog saveza, članovi upravnog odbora, direktor i predsednik skupštine zadruge. Ovaj odbor zadruge ima sledeće nadležnosti: 1) vrši nadzor nad radom organa upravljanja, zastupanja i poslovođenja, tj. nad upravnim odborom i direktorom zadruge; 2) pregleda finansijske i druge izveštaje i izveštaje o poslovanju i izveštava skupštinu zadruge o finansijskim izveštajima zadruge; 3) kontroliše usklađenost poslovanja zadruge sa zakonom i i zadružnim pravilima i principima; 4) angažuje, po potrebi, druga stručna lica za odgovarajuću oblast kada je to potrebno radi stručne analize finansijskih i drugih izveštaja i izveštaja o poslovanju zadruge; 5) podnosi izveštaj zadrugarima na svakoj godišnjoj skupštini zadruge, a po potrebi i na vanrednoj skupštini zadruge kada smatra da je to potrebno ili kada to zatraži skupština, upravni odbor ili direktor zadruge; 6) donosi poslovnik o svom radu; 7) obavlja druge poslove, u skladu sa zakonom i zadružnim pravilima⁴⁷.

Koja su ovlašćenja zakonom data nadzornom odboru zadruge? Upravni odbor i direktor zadruge, dužni su da nadzornom odboru daju sva obaveštenja i podatke o poslovanju

43 Hadjak F. (1924.), Zadrugarstvo, Zagreb, str. 10.

44 Marković B., Komentar Zakona o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama, op. cit., str. 31.

45 Videti: Vitez M. (2000.), "Upravljanje zadrugom i njeni organi u jugoslovenskom i uporednom pravu", Pravni život, Beograd, br. 11, str. 245-246.

46 Zakon o zadrugama (2015), čl. 34.

47 Zakon o zadrugama (2015), čl. 44.

zadruga, kao i da mu omoguće uvid u dokumentaciju zadruge i nesmetan rad. Nadzorni odbor dužan je da podnese zahtev za sazivanje sednice skupštine zadruge, ako u vršenju nadzora utvrdi da su povređeni interesi zadruge, a naročito ako utvrdi nepravilnosti u radu i poslovanju zadruge ili teže kršenje zakona, zadružnih pravila ili odluka skupštine zadruge.

Kakva je odgovornost članova nadzornog odbora zadruge? Članovi nadzornog odbora dužni su da vrše svoju funkciju savesno, pošteno i odgovorno prema zadruzi, sa dužnom pažnjom i u skladu sa interesima zadruge i svih njenih članova. Takođe, oni su odgovorni, u skladu sa zakonom, za štetu koju prouzrokuju zadruzi. Iz interpretiranih zakonskih odredaba proizlazi da je i u savremenim uslovima nadzorni odbor zadržao funkciju autokontrole i nadzora nad zadrugom, tj. da vrši internu, unutrašnju i naknadnu kontrolu nad zadrugom. Ovaj unutrašnji nadzor i kontrola odvijaju se autonomno, unutar zadruge, od strane njenog organa – nadzornog odbora zadruge. Međutim, iako je nadzorni odbor organ skupštine zadruge, on je samostalan u okvirima njegovih nadležnosti, nezavisan je u odnosu na upravni odbor i direktora zadruge. Kako se zapaža od pojedinih autora, objektivna prepreka da sam vrši poslove nadzora i kontrole nad zadrugom leži, najčešće, u nedovoljnoj stručnoj osposobljenosti njegovih članova, jer se oni biraju iz redova zadrugara, i koji ne mogu da izbegnu subjektivnost u postupku zaključivanja i izveštavanja. Nedostatak nedovoljne stručnosti članova nadzornog odbora zadruge nadoknađuje se tim što mu zakonodavac daje pravo da može da zatraži intervenciju spoljnog organa nadzora i kontrole, tj. da zatraži vanrednu zadružnu reviziju. Ovom nadležnošću nadzornog odbora nadoknađuje se nedostatak preventivne kontrole, koji ne postoji u zadruzi⁴⁸.

Međutim, zadruge koje su se osnivale po inicijativi Fridriha Rajfajzena još u prvoj polovini XIX veka, uvele su i sistem eksternog zadružnog nadzora i bile, u stvari, preteča prave zadružne revizije. Još u prvoj polovini XIX veka, tačnije 40-ih godina XIX veka, postojali su kadrovi u svojstvu nadzornika koji su išli od zadruge do zadruge i vršili pregled najmanje u dve godine jedanput njihov rad i njihove račune. U praksi su se uspostavljanjem zadružne revizije ostvarivali najznačajniji zadružni principi – princip zadružne samostalnosti i autonomne kontrole zadružnog poslovanja⁴⁹.

Drugi oblik nadzora nad zadrugama i zadružnim savezima vrši nadležni državni organ (upravni i inspeksijski nadzor), u formi eksternog nadzora, na osnovu zakona. Međutim, imajući u vidu da su zadruge autonomne i samoupravne organizacije, s jedne strane, i da imaju zakonom uspostavljenu unutrašnju i eksternu kontrolu unutar zadružnog sektora ekonomije, s druge strane, to se može konstatovati da nema mesta za prevelikim državnim nadzorom nad zadrugama. Zbog toga se u literaturi konstatuje da državni nadzor, „ni u kom slučaju, ne bi smeo dodirivati materijalnu stranu ustanove (zadruge – Lj. D), ni sva ona delanja njenih organa, od kojih je ona zavisna“⁵⁰. Država ima određene garancije u zaštiti javnog interesa kroz organizaciju i rad revizijskih saveza i vršenja finansijske kontrole nad zadrugama od strane ovlašćenih revizora, zbog čega nadležni organ vlasti u svojstvu vršenja upravnog nadzora nad zadrugama može da nastupi samo u onim izuzetnim situacijama kada stekne potpuno i stvarno uverenje da određena zadruga šteti ostvarenju javnog interesa, jer ne posluje u skladu sa zakonom, zadružnim principima i

48 Đorđe Bugarin, Neophodnost zadružne revizije, u knjizi „Zadružna revizija“, str. 49-50.

49 Glavinić V., „Zadružna revizija“, u knjizi Zadružna revizija, op. cit., str. 37.

50 Marković B., Komentar Zakona o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama, op. cit., str. 83.

zadružnim vrednostima. Na primer, u istorijskom kontekstu, zakonodavac je predviđao da „ministar narodne privrede ima pravo da vrši nadzor nad zadrugama i savezima“⁵¹, a u savremenim uslovima, srpski zakonodavac je našao za potrebno da suzi upravni nadzor nad zadrugama samo na „sprovođenje zadružne revizije“⁵².

Na osnovu Zakona o privrednim zadrugama, državni nadzor nad zadrugama nije vršilo samo jedno ministarstvo, već je on stavljen u nadležnost više ministarstava (ministri poljoprivrede, trgovine i industrije, socijalne politike i narodnog zdravlja i finansija), u zavisnosti od vrsta zadruga i njihovih saveza⁵³. U praksi su se zbog ovakvog zakonskog pristupa u vršenju nadzora javljali problemi u koordinaciji, ujednačavanju prakse i jednakosti postupanja državne uprave u kontroli i nadzoru nad zadrugama⁵⁴.

Nadzor državnih organa koji se vrši nad zadrugom preko različitih inspeksijskih organa nije od uticaja na zadružnu reviziju, kao što ni zadružna revizija ne utiče na rad inspeksijskih organa. Naprosto, njihove nadležnosti su različite i među njima nema preklapanja, realizuju se na različite načine i od različitih subjekata, a među njima nema elemenata subordinacije, jer se njihovi odnosi zasnivaju na saradnji, međusobnom obaveštavanju, razmeni iskustva i dr. Reč je o suštinski dve različite vrste poslova, iako između njih ima dodirnih tačaka, ali se razlikuju u organizaciji, predmetu, motivima, postupku, dometu i pravnim posledicama njihovog vršenja. “Zadružna revizija je univerzalnija od inspeksijskog nadzora, budući da u sebi sadrži pored nadzornih elemenata i elemente instruktivnog, edukativnog i preventivnog delovanja”⁵⁵.

3. VRSTE ZADRUŽNE REVIZIJE

Zadružna revizija, kao poseban oblik nadzora i kontrole, vrši se nad radom i poslovanjem zadruge. Ona je eksterna, jer je organizaciono smeštena izvan zadruga, i autonomna, jer se organizuje unutar zadružnog sektora i obavlja preko zadružnih (revizijskih) saveza. Na osnovu njenog vršenja preispituje se već realizovano poslovanje zadruge od strane nezavisnih zadružnih revizora. Dakle, zadružna revizija je uvek naknadna kontrola nad radom i poslovanjem zadruge i zadrugara, kao i njihovih saveza.

U uporednom zadružnom pravu obveznici zadružne revizije su zadruge i zadružni savezi (subjekti revizije), a u zadružnom pravu Srbije obveznik ove posebne vrste revizije je isključivo zadruge. U istorijskom kontekstu, Zakonom o privrednim zadrugama (1937) uspostavljeno je pravilo da “svaka zadruge i svaki zadružni savez moraju, u svako doba, primiti reviziju”⁵⁶. Takođe, i u prethodno važećem Zakonu o zadrugama SR Jugoslavije (1996), osim obaveznosti zadružne revizije za zadruge, ona je bila obavezna i za zadružne saveze. Bila je predviđena shodna primena zakonskih odredaba o zadružnoj

51 Zakon o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama, čl. 107.

52 Zakon o zadrugama (2015), čl. 101.

53 Zakon o privrednim zadrugama, Beograd 1937, parag. 105.

54 Vlatković M., Omladinske i studentske zadruge u zadružnom sistemu, op. cit., str. 13.

55 Govedarović D., “Zadružna revizija – poseban oblik revizije”, u knjizi Zadružna revizija, op. cit., str. 62.

56 Zakon o privrednim zadrugama, parag. 97. stav 1.

reviziji i na reviziju zadružnih saveza⁵⁷. Nad drugim subjektima u pravu vrše se druge vrste revizije, npr. interna i zakonska revizija nad privrednim subjektima, državna revizija nad direktnim i indirektnim korisnicima budžeta.

Zadružna revizija se može klasifikovati po osnovu različitih kriterijuma, pa odatle i različite vrste zadružne revizije. Ovo razvrstavanje može da potekne od zakonodavca, ali još češće je delo pravne i ekonomske doktrine.

U zakonodavstvu i pravnoj teoriji postoje različite vrste zadružne revizije. Tako, u literaturi se sreće podela na formalnu i materijalnu zadružnu reviziju. Prva je usredsređena na normativnu i knjigovodstvenu saglasnost poslovanja zadruge, jer ispituje da li je rad zadruge u skladu sa postojećim propisima, posebno sa zadružnim pravilima i zadružnim vrednostima. Druga vrsta zadružne revizije akcenat stavlja na ispitivanje i kritičko ocenjivanje ukupnog poslovanja zadruge⁵⁸.

U zadružnom pravu Nemačke zakonodavac pravi razliku na redovnu i vanrednu zadružnu reviziju. Prva se vrši jednom godišnje, a druga na zahtev ovlašćenih subjekata⁵⁹. Takođe, do Prvog svetskog rata u Srbije su zadruge bile podvrgavane zadružnoj reviziji jednom godišnje, u obliku redovne revizije. Postojala je mogućnost vršenja i vanredne revizije, u zavisnosti od potreba zadruge.

I u savremenom zadružnom pravu Srbije zadružna revizija može biti redovna i vanredna. Prva se obavlja na zahtev zadruge, svake dve godine, dok se druga obavlja po potrebi. Zadruga je dužna da se podvrgne vanrednoj zadružnoj reviziji na zahtev zakonovlašćenih subjekata, i to: organa zadruge; najmanje 50 zadrugara, odnosno najmanje 30% zadrugara, ako zadružnim pravilima nije određen veći broj zadrugara; zadružnog saveza čiji je član; nadležnih ministarstava i poverilaca zadruge.

Polazeći od kriterijuma pravnog osnova za vršenje redovne revizije, ona može biti obavezna, jer se vrši svake druge godine po sili zakona, ili dobrovoljna (fakultativna), jer se vrši na zahtev nadležnog organa zadruge kada on nađe da je to potrebno.

U revizijskom pravu Austrije zakonodavac pravi razliku između najavljene i nenajavljene revizije. Prva se vrši na osnovu prethodne najave ovlašćenog subjekta – revizijskog saveza, a druga bez prethodne najave.

U kontekstu uporednog prava, u Nemačkoj je obaveznost revizije i kontrole poslovanja zadruge utvrđena zakonom još 1899. godine. Zadruge koje su bile sa prihodom preko 2 milona DM (nemačkih maraka) bile su dužne da svake godine obavljaju reviziju, a manje zadruge jednom u dve godine. U zadružnom pravu Austrije revizija može biti redovna, koja se obavlja svake druge godine, i vanredna, koja se vrši po potrebi. I u Italiji zadružna revizija može biti redovna i vanredna. Dok se prva obavlja najmanje jedanput u dve godine, a vrši je zadružni savez koji ima pravo revizije, dotle se vanredna revizija obavlja

57 Zakon o zadrugama („Službeni list SRJ“, br. 41/96, 12/98 i 34/06), čl. 84.

58 Vlatković M., Omladinske i studentske zadruge u zadružnom sistemu, op. cit., str. 67.

59 Popović M. M., Zadruge u Nemačkoj, op. cit., str. 100.

kada se za to ukaže potreba, a vrši je ministarstvo nadležno za rad i socijalnu politiku (ovo ministarstvo vrši reviziju nad zadrugama koje nisu članice ni jednog revizionog saveza)⁶⁰.

Zakonodavstvo Kraljevine Jugoslavije pravilo je razliku između opšte i delimične vanredne revizije⁶¹. S obzirom da je redovna revizija po njenoj sadržini sveobuhvatna, reč je o opštoj reviziji. Međutim, vanredna revizija, po svojoj sadržini može da ima onaj obim koji ima i redovna (opšta) revizija ili ima za predmet samo određeni deo poslovanja, kada poprima prirodu delimične (specijalne, posebne) revizije.

U literaturi postoje zalaganja za uvođenje u zadržno pravo Srbije pravnog instituta "superrevizija", koji bi trebalo omogućiti samo sa opravdanim razlozima, npr. grubi propusti revizora.⁶² Njena suština bi se ogledala u mogućnosti preispitivanja već izvršene zadržne revizije nad zadrugom od stručnih revizora. Reč je o ponovnom ispitivanju da li je konkretna revizija izvršena u skladu sa zakonom, stručno, objektivno i nepristrasno. Mišljenja smo da preventivna i instruktivna funkcija zadržne revizije, zakonom uređen postupak zadržne revizije, ali i konačan izveštaj o obavljenoj zadržnoj reviziji, daju dovoljno garantija revidiranom subjektu zadržne revizije, čime se superrevizija čini suvišnom.

Polazeći od subjekta koji je ovlašćen za pokretanje postupka zadržne revizije i pravnog osnova za njeno pokretanje, ona se deli na obaveznu i dobrovoljnu. Kod prve vrste se postupak pokreće na osnovu zakona, po službenoj dužnosti od strane ovlašćenog subjekta - obavezna (zakonska) zadržna revizija. Kod druge vrste postupak se pokreće na zahtev subjekta revizije, na osnovu ugovora - fakultativna (dobrovoljna) zadržna revizija. Pravni instrumenti za vršenje zadržne revizije kod prve vrste je izdavanje naloga za vršenje revizije od zakonom ovlašćenog subjekta, a kod druge vrste punovažno zaključeni ugovor o obavljanju zadržne revizije.

Polazeći od kriterijuma šta predstavlja predmet revizije i koji organ vrši reviziju, reviziju nad zadrugama možemo podeliti na: reviziju finansijskih izveštaja (finansijsku kontrolu) i zadržnu reviziju (kontrolu poslovanja). Nadzor i kontrola nad zadrugama, koji se tiču isključivo finansijske kontrole zadržnog poslovanja kao eksterni, odvija se izvan zadržnog sektora, a vrši se od strane eksternih subjekata koji se nazivaju preduzeća (društva) za reviziju (ili preko nekog drugog zakonom ovlašćenog subjekta), na osnovu posebnih propisa kojima se uređuju pitanja zakonske (komercijalne) revizije. Naime, nad zadrugom se vrši, osim zadržne revizije, još jedna vrsta revizije – revizija zadržnih finansijskih izveštaja, tj. finansijska revizija. Za razliku od zadržne revizije, koju po pravilu vrše zadržni savezi, reviziju finansijskih izveštaja zadruge vrše društva za reviziju u skladu sa odredbama zakona o reviziji. Na primer, Zakonodavac Srbije je jednom lapidarnom odredbom predvideo da se „revizija finansijskih izveštaja zadruge, vrši u skladu sa zakonom kojim se uređuje revizija“⁶³. Na istim pozicijama stajao je i zakonodavac nekadašnje SR Jugoslavije⁶⁴.

60 Videti: Vasić Lj., "Zadržna revizija u drugim zemljama", u knjizi Zadržna revizija, op. cit., str. 63-66. i Zadržni savez Srbije, Propisi o zadržarstvu u nekim evropskim zemljama, op. cit., str. 133.

61 Zakon o privrednim zadrugama, parag. 105. stav 2.

62 Vlatković M., Omladinske i studentske zadruge u zadržnom sistemu, op. cit., str. 68.

63 Zakon o zadrugama (2015), čl. 57. st. 2.

64 Zakon o zadrugama (1996), čl. 63. st. 2.

Pravo računovodstva i revizije u Srbiji počiva na dva temeljna zakona: Zakon o računovodstvu (2013) i Zakon o reviziji (2013). U obveznike primene Zakona o računovodstvu razvrstane su i zadruge, a revizija njihovih finansijskih izveštaja obavlja se u skladu sa Zakonom o reviziji⁶⁵. Polazeći od kriterijuma zakonske obaveze da se privredni subjekt podvrgne zakonskoj reviziji, ona može biti obavezna i dobrovoljna. Obavezna je za redovne finansijske izveštaje: 1) velikih i srednjih privrednih društava; 2) javnih društava, nezavisno od njihove veličine; 3) svih društava, odnosno preduzetnika čiji poslovni prihod ostvaren u prethodnoj poslovnoj godini prelazi 4.400.000 evra (obavezna zakonska revizija). Takođe, zakonska revizija je obavezna za konsolidovane finansijske izveštaje matičnih privrednih društava. Sva druga privredna društva i drugi subjekti, koji nisu napred navedeni, mogu („ne moraju”) da vrše zakonsku reviziju svojih finansijskih izveštaja (dobrovoljna zakonska revizija)⁶⁶. U ovu drugu kategoriju ulazi najveći broj zadruga u Srbiji. U ekonomskoj teoriji se ističe da su danas skoro u celom svetu mala preduzeća oslobođena obavezne revizije, iako su mnoga od njih često predmet revizije po zahtevu vlasnika kapitala⁶⁷. I u našem zakonodavstvu ona nisu predmet obavezne revizije.

Revizija finansijskih izveštaja zadruga samo se izuzetno vrši kao obavezna, na osnovu Zakona o reviziji, jer je po pravilu dobrovoljna. Zbog toga se može zaključiti da najveći broj zadruga u poslovnoj praksi neće vršiti reviziju svojih finansijskih izveštaja. Međutim, treba zapaziti da se u vršenju zadrugne revizije u određenoj meri vrši i revizija finansijskih izveštaja zadruge, shodno pravilima zakona kojim se reguliše zadrugna revizija.

* * *

Mišljenja smo da je dobar pristup zakonodavca Srbije što je i u poslednjem donetom Zakonu o zadrugama (2015) ostao na principima germanskog koncepta zadrugarstva i zadrugne revizije.

Zadrugna revizija je posebna vrsta revizije koja se razlikuje u nizu karakteristika od interne, zakonske i državne revizije kao posebnih oblika revizije koje se vrše u privatnom odnosno javnom sektoru ekonomije. Zadrugna revizija se vrši nad zadrugama i zadrugnim savezima kao subjektima revizije, pod uslovima i na način određen zakonom i na osnovu pravila o vršenju zadrugne revizije koja donose zakonom ovlašćeni revizijski savezi. Za razliku od nekih drugih zakonodavaca na prostorima bivše Jugoslavije (Hrvatske, Crne Gore, Slovenije), koji su pokazali određeni stepen kolebanja, nedoslednosti i nesigurnost, zakonodavac Srbije (Bosne i Hercegovine, Republike Srpske) postojano i nedvosmisleno uređuje zadrugnu reviziju kao posebnu vrstu revizije, koja se organizuje unutar zadrugnog sektora od strane zadrugnih (revizijskih) saveza, koju vrše zadrugni revizori ili druga ovlašćena lica angažovana po osnovu ugovora.

Funkcije zadrugne revizije su kroz istoriju do danas bile neraskidivo vezane za razvoj zadrugarstva i zadruga u svetu. Protekom vremena zadrugna revizija je u svetu, ali i na našim prostorima, doživljavala svoje uspone i padove. Nezavisno od napred iznetih konstatacija, zadrugna revizija je od svog nastanka, odnosno uspostavljanja u zadrugnom sektoru do danas, bila od ogromnog značaja za razvoj ovog sektora i imala posebno

65 Zakon o računovodstvu («Sl. glasnik RS», br. 62/2013), čl. 2 i 28.

66 Zakon o reviziji («Sl. glasnik RS», br. 62/2013), čl. 21.

67 Detaljnije videti: Vitorović B. (2004.), «Revizija malih preduzeća sa posebnim osvrtom na saopštenje Međunarodne federacije računovođa», Revizija, Beograd, br. 24, str. 4-11.

mesto u razvoju zadrugarstva. Uspostavljanje, postojanje i razvoj zadružne revizije u zadružnom sektoru omogućava zadrugama da očuvaju svoju autonomnost, samoupravu i demokratičnost.

Značaj zadružne revizije se prvenstveno ogleda u obezbeđivanju kvalitetnih, tačnih i blagovremenih informacija za potrebe članova upravnog odbora zadruge radi donošenja odluka o budućim aktivnostima, ali i o konkretnom postupanju u pojedinim zadružnim poslovima. U krajnjem slučaju, zadružna revizija treba da obezbedi pravilno funkcionisanje odnosa unutar zadruge, s jedne strane između zadruge i zadrugara, a s druge strane između samih zadrugara; kao i pravilno funkcionisanje spoljnih odnosa koje zadruga uspostavlja sa trećim licima. Pravilnim i usklađenim poslovanjem, upravljanjem i organizovanjem zadruga u zadružnom sektoru, saglasno zakonu o zadrugama, zadružnim principima i zadružnim vrednostima, obezbeđuje se ostvarivanje zadružnih funkcija, i to: kontrolne, preventivne, instruktivne i razvojne. Poslovanjem zadruge na napred navedenim principima, ona obezbeđuje da njen rad bude prvenstveno u interesu njenih zadrugara, ali i u širem interesu – lokalne zajednice u kojoj zadruga posluje i društva u celini.

LITERATURA

Berdović M. (1996.), "Uloga i funkcija zadružne revizije", *Revizija*, Beograd, br. 2

Dabić Lj. (2011), "Zadruge kao poseban pravnoorganizacioni oblik (uporednopravni pristup)", *Pravo i privreda*, Beograd, br. 4-6

Franci A. (1996.), *Zadruga v primerjalnem pravu*, Ljubljana

Hagen H. (2001.), "Guidelines for Co-operatives Policy and Legislation (Guidelines for Co-operatives Legislation)", *Review of International Co-operation*, Seoul (Korea), Vol. 94 No. 2

Hadjak F. (1924.), *Zadrugarstvo*, Zagreb

Nikolić M. (2009.), *Evolucija zadružnog zakonodavstva u Evropi*, Beograd

Marković B. (1921.), *Komentar Zakona o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama*, Beograd

Popović M. (1899.), *Zadruge u Nemačkoj*, Beograd

Vitez M. (2000.), "Upravljanje zadrugom i njeni organi u jugoslovenskom i uporednom pravu", *Pravni život*, Beograd, br. 11

Vitorović B. (2004.), "Revizija malih preduzeća sa posebnim osvrtom na saopštenje Međunarodne federacije računovođa", *Revizija*, Beograd, br. 24

Vlatković M. (1999.), *Omladinske i studentske zadruge u zadružnom sistemu*, Beograd

Zadružni savez Srbije, Propisi o zadrugarstvu u nekim evropskim zemljama, Beograd 1995

Zadružna revizija – posebnosti, značaj, predmet, postupak, Novi Sad 1999

IZVORI PRAVA

Zakon o zadrugama, "Sl. glasnik RS", br. 112/2015

Zakon o kooperativama, "Sl. list CG", br. 43/2015

Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 34/2011, 125/2013 i 76/2014

Zakon o zadrugah – uradno prečišćeno besedilo, „Uradni list RS“, št. 97/2009

Opšti zakon o zadrugama, „Sl. glasnik BiH“, br. 18/2003

Zakon o poljoprivrednim zadrugama, „Sl. glasnik Republike Srpske“, br. 73/2008, 78/2011 i 106/2009

Zakon o zadrugama, „Službeni list SRJ“, br. 41/96, 12/98 i 34/06

Zakon o računovodstvu, "Sl. glasnik RS", br. 62/2013

Zakon o reviziji, "Sl. glasnik RS", br. 62/2013

Zakon o privrednim zadrugama, Beograd 1937

Zakon o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama, Beograd 1898
